

DİL BİLİMİ-LINGUISTICS

FACEBOOK GRUBU

AKADEMİK TARTIŞMALAR-1

CÜMLE DIŞI UNSUR (CDU)

Dil Bilimi-Linguistics Facebook Grubumuzda 12-16 Eylül 2013 tarihleri arasındaki tartışma yazışmalarından

İnternet Adresi:

<https://www.facebook.com/groups/50794706990/>

Hazırlayan
MUSTAFA ALTUN

2013

BİR TARTIŞMA KONUSU: CÜMLE DIŞI UNSUR (CDU)

Cümle dışı unsur, kısa adıyla CDU diye ifade ettiğimiz ve cümlenin bir ögesi olarak kabul edilmeyen ifade biçimleri lisans yıllarımızdan beri her daim zihnimizde bir soru işareti bırakmıştır. Bu cümleyi nasıl tanımladığımızla ilgili bir durum diye yorumlamışım. Yüklemin doğrudan nesni olur diye sorarsanız bir cevap bulamadığımızda cümle dışında tutabilirsiniz. Oysa o da cümle dediğimiz ifadenin öyle ya da böyle bir yerinde yer alır ve bir işlevi vardır. Bunu tartışmaya açmak gerekir diye düşündüm.

Bu tartışma konusu çerçevesinde grubumuzdaki paylaşımları, yorumları '*kalıcı olma endişesiyle*' bir belgede toplamayı uygun gördük.

Paylaşımları, yorumları ve katkıları için tüm grup üyelerimize teşekkür ederiz.

Faydalı olması dileğimizle.

Mustafa Altun
17 Eylül 2013

KONUyla İLGİLİ ALINTILAR

1. MUHARREM ERGİN (1985)

Muharrem Ergin (1985), **Türk Dil Bilgisi**, Boğaziçi Yayınları, 16. Baskı, s. 401.

Cümle dışı unsurlar

693. Cümlede bu unsurlardan başka bir de bağlama ve ünlem edatları veya ünlem gurupları bulunabilir. Fakat bunlar esas hareketle, fiille ilgili olmayan ve cümleye sadece ilave edilmiş bir durumda bulunan unsurlardır. Umumiyetle cümlelerin başlarında, sonlarında ve cümleler arasında bulunurlar. Parantez şeklinde cümle içine girdikleri de görülebilir. Bunlara cümle dışı unsurlar adını veriyoruz.

2. NURETTİN KOÇ (1990):

Nurettin Koç (1990), **Yeni Dilbilgisi**, İstanbul, İnkılâp Kitabevi, 599 s.

9. Pekiştirmeli Özne

Özne, sözün etkisini artırmak için, kendi adıyla birlikte kullanılabilir. Bu biçimde kullanılan öznelere de pekiştirmeli özne denir.

Bunu **SEN KENDİN** istedin

10. Yinelemeli Özne

Sözü güçlendirmek için öznenin yinelendiği de olur:

Bi dolu gözleri havada

KUŞLAR geliyor **KUŞLAR** denizi yara yara
O.Rifat

11. Seslenmeli Özne

Bazı ünlem tümcelerinin özneleri, seslenmeli öznedir:

ÇOCUKLAR, trafik ışıklarına dikkat edin.

TÜRK, öğün, çalış, güven!

Atatürk

(Koç, 1990:375)

12. Açıklayıcıdan Özne

Kimi zaman tümcede öznenen, nesneden ya da dolaylı tümleçten sonra gelerek onları açıklayan ve ikinci bir özne, nesne ya da dolaylı tümleç gibi görev yapan öğelere de rastlanır. Bu tür sözcük ya da sözcük öbeğine açıklayıcı (Alm. Appositiv; Fr. appositif; İng. appositive) adı verilir.

Açıklayıcı daima asıl özne, nesne ya da tümleçten sonra gelir. Örneğin, aşağıdaki tümcelerde siyah dizili sözcük öbekleri, asıl öznenen sonra gelen birer açıklayıcı öznedir:

Topal Bekir, **KÖYÜN BELALISI**, tabancısını arka arkaya ateşledi."

(Koç, 1990:376)

SESLENMELİ TÜMLEÇ

Ünlem tümcelerinde, seslenme durumunda bulunan sözcükler, seslenmeli tümleç diyebileceğimiz değişik bir tümleç kurar:

"**MUALLİMLER!** Yeni nesil sizin eseriniz olacaktır."

Atatürk

A **GÜLSÜM**, kapıyı nasıl açayım?"

H.R.Gürpınar

(Koç, 1990:395)

3. MEHMET ÖZMEN (1995):

Mehmet Özmen (1995) "Cümlenin Altıncı Ögesi ve Bir Terim Önerisi", **Türk Dili**, sayı 519 (1995), s. 224-227.

Kaynak:

http://turkoloji.cu.edu.tr/YENI%20TURK%20DILI/mehmet_ozmen_bagimsiz_tumlec_oneri.pdf

"Cümlede, yüklem dışındaki öğelerin belirleyicisi yüklem olduğuna göre. özne, nesne, zarf tümleci ve dolaylı tümleç dışında kalan ve yükleme cevap vermeyen bütün unsurları, kelime çeşidi ne olursa olsun, yüklem karşısındaki ortak durumlarından dolayı, bir bütün hâlinde değerlendirmek ve tek terim altında toplamak durumundayız. Ayrıca bu unsurlar, kelime çeşidi olarak ne olurlarsa olsunlar, cümleye anlam olarak katkıda bulunmakta ve cümleyi tamamlamaktadırlar. İşte bu sebepten gerek cümleye, cümle ögesi olarak katkıları, gerekse yükleme cevap vermeyen bağımsız durumları açısından bu unsurların tümüne, cümle ögesi olarak **BAĞIMSIZ TÜMLEÇ** demek uygun olacaktır.

4. AHAT ÜSTÜNER (1998)

Ahat Üstüner (1998); “Cümlenin Öğeleri Konusundaki Karışıklıklar” **Türk Dili Dergisi**, TDK Yayınları, Sayı: 553, Ankara, 1998, s.18-30.

Kaynak:

http://www.tdk.gov.tr/images/css/TDD/1998s553/1998s553_07_A_USTUNER.pdf

Cümle içinde yer alan, ancak doğrudan yüklemeyle ilgili olmayan veya yükleme yönelik sorulara cevap olarak alınamayan bazı unsurlar gramer kitaplarımızın bir kısmında “cümle dışı unsurlar” diye isimlendirilmektedir. Leylâ Karahan, “Cümlenin kuruluşuna katılmayan ve dolaylı olarak cümlenin anlamına yardımcı olan unsurlar” dediği cümle dışı unsurların “bağlama edatları, ünlem edatları, ünlem grupları, hitaplar, ara sözler” olduğunu belirtir. Bu unsurların bir kısmı edat tümleçlerini “cümleye çeşitli anlam ilgileri katan yardımcı öğeler” şeklinde tanımlayanların edat tümleci saydıkları unsurlardır. Yüklemeyle doğrudan doğruya ilgili olmasalar bile bu unsurların cümlenin anlamını çeşitli yönlerden tamamladıkları bir gerçektir. Ara sözler dışındaki bütün unsurların cümledeki yargıyı çeşitli yönlerden tamamlamaları dolayısıyla bu unsurları “cümle dışı unsurlar” şeklindeki bir terimle isimlendirerek cümlenin dışında saymak mümkün değildir.

Ölmek kaderde var, bize ürküntü vermiyor,

LÂKİN vatandan ayrılışın ıstırapı zor (KGK)

Yazarın cümle dışı unsura saydığı bu beyitteki “lâkin” bağlama edatı çıkarılırsa, geriye yan yana bulunması anlamsız olan, birbiri ile tezat teşkil eden iki cümle kalır; cümleler arasındaki anlam ilişkisi bozulur. Bağlama edatı bu iki cümlenin ilişkisini sağlayarak, birbirine zıt olan iki yargı arasında uyumu temin etmektedir.

Cümle dışı unsura denilen kelime ve kelime grupları bazen özneyi vurgulamak, bazen de yüklemi ihtimal, kararsızlık, belirsizlik, kesinlik vb. gibi yönlerden tamamlamak amacıyla kullanılmaktadır.

4. İBRAHİM DELİCE (2003):

H. İbrahim Delice, (2003), **Türkçe Sözdizimi**, Kitabevi, İstanbul, s.141.

2.1.6. Cümle Dışı Unsur

Kullanılan terim aslında cümle içindeki bir biçimbirimi karşılaması itibariyle bir çelişki oluşturmaktadır. Aslında 'cümle dışı' teriminden kasıt 'yargı dışı'lıktır. Zihnimizde oluşturduğumuz yargının bütünlüğüne müdahil davranıp araya unsurlarının açıklayıcısı herhangi bir biçimbirim (ses, hece, ek, kelime, kelime öbeği,

cümle hatta cümleler) getirdiğimizde doğrudan yapısal olarak yükleme bağlanamayacak bir biçimbirim kullanmış oluruz. İşte aslında yargı dışı olan ancak, cümle dışı unsur adıyla şöhret bulan cümle ögesi budur. "Bütün fasıllar *-ray, asfalt, şose, makadam; benim sarp yolum, patikam, Toros, Anti-toros ve âsî Fırat; tütün, pamuk, buğday ovaları, çeltikler [ve] vatanım-* boylu boyunca kar altındadır." cümlesindeki iki tire arasındaki dizge 'bütün fasıllar' öznesinin açıklayıcısıdır.

Bu durumda asıl unsuru kaldırdığımızda asıl unsurun yerine de geçebilecek bir biçimbirimdir. Yukarıdaki cümlede 'bütün fasıllar'ı kaldırdığımızda cümle dışı dediğimiz unsurlar cümlelerin öznesi olacaktır.

Ayrıca cümlelerin temel ögesi olan yükleme doğrudan bağlanamayan ve cümlede yargıyla anlam akrabalığı bulunmayan ancak cümleler arası bir yapısal bağ kuran ya da cümledeki yargıya hazırlık mahiyetinde söz bölükleri vardır ki; bunlar da cümle incelemesinde cümle dışı unsur adıyla zikredilmektedir.

Bunlar cümleyi cümleye bağlamaya yarayan cümle başı bağlama edatları ve sözün muhatabının dikkatini çekmek amacıyla kullanılan ünlem edatı öbekleridir. "Ey koca Şark, ey ebedî meskenet! Sen de kımıldanmaya bir niyyet et", "Yeni kavramları, yeni duygu ve düşünceleri bu yolla anlatmayı dener. Böylece kelimelerin birden çok anlam bağlamasını sağlar; dilin anlatım olanaklarını zenginleştirir." örneklerinde olduğu gibi.

6. H. İBRAHİM DELİCE (2003)

H. İbrahim Delice (2003); "Türkçe Sözdiziminde Tümleç", **Türk Dili ve Edebiyatı Makaleleri**, Sayı: 3, Sivas, 2003.

(<http://www.ibrahimdelice.com/FileUpload/ks423106/File/014sts.pdf>)

Gerek cümledışı unsur gerekse bağımsız tümleç densin bu terimler içinde düşünülen dil birlikleri belli görev ve anlam ayırtılılarıyla birbirinden ayrı isimler ile ayrılabilir nitelikte unsurlar olduğu için tek başlıkta bu isimlerle toplamak kanaatimce doğru değildir. Bütün bu birliklere yükleme bağlı unsurları açıklıyorsa **AÇIKLAYICI TÜMLEÇ**, cümlelerin başına veya sonuna gelerek cümlelerin anlamına sınırlandırma ve genişletme anlamı katarak pekiştiriyorsa **PEKİŞTİRME TÜMLECİ**, cümlelerin muhatabının ilgisini çekmek yahut cümledeki anlamı göstergesel olarak sezdirmek amacıyla ünlem veya ünlem edatı öbeği kullanılıyorsa **ÜNLEM TÜMLECİ** ve cümleleri çeşitli anlam ilgileriyle yapısal veya anlamsal olarak birbirine bağlamak amacıyla cümleler arasında yahut cümle başında bağlaç veya bağlaç yerine kullanılan dil birlikleri kullanılıyorsa bu tür dil birliklerine de **BAĞLAYICI TÜMLEÇ** adıyla **DÖRT AYRI ÖGE** olarak ele alınmasının doğru olacağı kanaatindeyim.

7. H. İBRAHİM DELİCE (2007):

H. İbrahim Delice (2007), " Cümle Çözümlemelerinde 'Cümle Dışı Unsur' Terimi Yerine Yeni Bir Teklif ", *İstanbul Kültür Üniversitesi Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Kongresi* (UTEK 2007), İstanbul, 2007.

Kaynak: http://www.ibrahimdelice.com/FileUpload/ks423106/File/utek_2007.pdf

Yükleme bağlı olan öğelerin yönetici olduğu öğelere 'AÇIKLAMA TÛMLECİ' denebilir.

Bu açıdan kelime türü ve cümle ögesi ilişkisini şu şekilde tablolaştırabiliriz:

KELİME	CÛMLE ÖGESİ
◆ İSİM / ZAMİR	◆ EK-FİİL İLE YÛKLEM ◆ YALIN HÂLDE ÖZNE / NESNE ◆ -A, -DA VE -DAN DURUMU EKLERİYLE DOLAYLI TÛMLEÇ / ZARF TÛMLECİ ◆ AÇIKLAMA TÛMLECİ
◆ ZARF	◆ ZARF TÛMLECİ

5

	◆ AÇIKLAMA TÛMLECİ ◆ BAZI DURUMLARDA CÛMLEÖGESİ OLUŞTURAMAZ
◆ SIFAT	◆ CÛMLE ÖGESİ OLUŞTURAMAZ.
◆ ÇEKİM EDATI	◆ CÛMLE ÖGESİ OLUŞTURAMAZ.
◆ ÜNLEM EDATI	◆ ÜNLEM TÛMLECİ ◆ BAZI DURUMLARDA CÛMLEÖGESİ OLUŞTURAMAZ
◆ PEKİŞTİRME EDATI	◆ PEKİŞTİRME TÛMLECİ ◆ BAZI DURUMLARDA CÛMLEÖGESİ OLUŞTURAMAZ
◆ BAĞLAMA EDATI	◆ BAĞLAMA TÛMLECİ ◆ BAZI DURUMLARDA CÛMLEÖGESİ OLUŞTURAMAZ
◆ FİİL	◆ FİİL CÛMLELERİNDE YÛKLEM

8. MUSTAFA ÖZKAN-VEYSİ SEVİNÇLİ (2008):

Mustafa Özkan-Veyisi Sevinçli (2008), Türkiye Türkçesi Söz Dizimi, 3 F Yayınevi, İstanbul, s.126.

"F. CÜMLE DIŞI UNSUR

Cümlelerin kuruluşuna doğrudan katılmayan ve şekil olarak yükleme bağlanmayan, ancak cümlelerin anlamına dolaylı olarak katkıda bulunan unsura cümle dışı unsur denir. Bazı bağlaçlar, ünlemler, ünlem grupları, hitap sözleri, ara sözler, açıklayıcı cümleler cümle dışı unsur olarak değerlendirilir.

AH! Keşke talih bana levhanın bu tarafını görmeyi nasip etmemiş olsaydı.

(Ahmet Ağaoğlu)

Ayşe bir gün sonra **-YANINDAKİLERLE BİRLİKTE-** döndü.

(Mithat Cemal Kuntay)

"Halit Ayaracı'nın izafilik dediği şeyin, **TABİR CAİZSE**, bir hakikat olduğunu kendi hayatımda yaşıyorum."

(Ahmet Hamdi Tanpınar, Saatleri Ayarlama Enstitüsü)"

9. GÜNAY KARAAĞAÇ (2009):

Günay Karaağaç (2009), **Türkçenin Söz Dizimi**, Kesit Yayınları, İstanbul, s.196.

6. Cümle Dışı Ögeler:

Cümlelerin kuruluşuna katılmayan; fakat cümle ögeleri ve cümleler arasında bağlantı kurarak metnin oluşmasını sağlayan ögeler, cümle dışı ögelerdir. Cümle dışı ögeler, cümleler arası metin ögeleridir; bu yüzden, metindeki herhangi bir yükleme ilişkilendirilemezler: Ünlemler ve ünlem öbekleri ile her türden bağlama edatları böyle ögelerdir: **Hey!; Baksana!; Ordular, ilk hedefiniz Akdeniz'dir ileri!; Ey Türk gençliği!; Evet! şimdi dediğimize geldiniz mi?; Bu görevi Ayşe yahut Ali yerine getirsin.; Varsın istediğini yapsın, bizi hiç ilgilendirmez; İlahi kardeşim! Bakıyorum sen de olmadık şeylere aklını takıyorsun vb.**

Cümle dışı öge ile ilgili bazı ayrıntılar:

a. **Bağlayıcılar** (connective elements): Bütün bağlayıcılar cümle dışı ögelerdir. Cümleler, aralarındaki sıralama, denkleştirme, karşılaştırma, açıklama, sebep, sonuçlandırma, onama, ret vb. ilişkilerle birbirlerine bağlıdır. Bu bağlantıyı sağlayarak metni oluşturan edatlar, cümleler arası ögeler, yani metin ögeleri oldukları için cümle dışı ögelerdir: Başarısız oldum, **ÇÜNKÜ** çalışmamıştım.

b. **Ünlem öbekleri** (vocative word, compellative group): Bütün ünlemler ve ünlem öbekleri, cümle dışı ögelerdir. Ünlem öbeği, cümle içinde, sonunda, önünde bulunabilir; fakat içinde, önünde veya sonunda bulunduğu cümle ile bir ilgisi yoktur. Kendi başına bir cümle oluşturamayan ünlem öbeği, cümle değil, dil kullanıcısının cümlede söz konusu olan olay hakkındaki görüşünü ya da duygusunu bildiren cümleler arası ögelerdir; bu yüzden, metindeki hiçbir yükleme bağlanamayan cümle dışı ögedir.

10. LEYLA KARAHAN (2010) :

Leyla Karahan (2010), **Türkçede Söz Dizimi**, Akçağ Yayınevi, s.36-38.

2. CÜMLE DIŞI ÖGELER

Cümlenin herhangi bir yerinde bulunan, ancak kuruluşuna katılmayan ve dolaylı olarak cümlenin anlamına yardımcı olan ögelerdir. Cümle dışı ögeler, özne, nesne, yer tamlayıcısı ve zarf gibi yüklem tamlayıcısı değildir. Bu ögeler, yüklem tamlayıcısı olan ögelerin aksine, açıklama, pekiştirme vb. cümleye yardım eder ve cümleleri çeşitli anlam ilişkileri çerçevesinde birbirine bağlar.

VAR SIN sonunda bizzat yarattığımız bu eser bizi inkar etsin (Ahmet Hamdi Tanpınar)

(bağlama edatı)

Eski duvarlar, **DİKKAT ETTİNİZ Mİ**, hep birbirine benzer.
Abdülhak Şinasi Hisar

Benim mi **ALLAH'IM** bu çizgili yüz.
Cahit Sıtkı Tarancı

DİL BİLİMİ-LINGUISTICS FACEBOOK GRUBUNDAKİ KATKILAR (12-16 Eylül 2013 tarihleri arası)

Kaynak: <https://www.facebook.com/groups/50794706990/>

ALAADDİN TURGUT:

"Konu dışı", "gündem dışı", "olağan dışı", "akıl dışı", "yasa dışı", "insanlık dışı" gibi ifadeler tam bir dışlama anlatır. Bu doğrultuda düşündüğümüzde, "cümle dışı unsur" denen şeyin cümledeki anlamın TAMAMEN dışında olması gerekir. Oysa verilen örneklerdeki kullanımlar, tümceye şu ya da bu biçimde açıklık getiren unsurlardır. Bunlar cümleye bir yorum ya da bir ek bilgi ekleyen unsurlardır. "Cümle Dışı Unsur" ifadesi bence bu tür ifadelerle karşı bir haksızlık olur. Bunları başka türlü adlandırmak gerekir düşüncesindeyim. Burada tam olarak dışlanan bir öge yoktur. Üstelik, cümleye katkı vardır. Evet, o unsurlar olmasa da cümlenin yapısı değişmez ama onlarla birlikte cümle zenginlik kazanıyor.

M. GÖKHAN GENÇ:

Cümle onu oluşturan sözcük ve gramer yapılarıyla bütündür. Cümlenin içerisinde yer alıp cümleye söz dizimsel ya da anlamsal bir işlev katan yapıları CDU diye nitelenmek doğru değildir. Sonuçta cümlenin içinde... Bu kavram karmaşasına yeni bir isimlendirme yapılmalı diye düşünüyorum. Çünkü cümle içindeki bir unsuru cümle dışı unsur olarak görmek Türkoloji camiasına yakışmıyor.

YUSUF ERDOĞAN:

Aslında burada biçimsellik ön plandadır. Şöyleki ben Ahmet 'e "Ahmet hadi gidelim. Yerine ahmey hadi diyebilirim burada cümle dışı unsur olan hadi kelimesi aslında vurgu amacıyla söylenen bir şeydir.

Belki de buna kanaatimce sezgisel cümle diyebiliriz ya da soyut cümle olabilir yeni bir terminolojiye yer verilebilir.

EBRU KELEŞ:

Öncelikle buna cümle içi unsur diyerek başlamak lazım. Zira isimle dahil edersek o açıdan da bakmış ve daha doğru bir tespit yapmış oluruz. Daha sonra ise görevsel açıdan değerlendirip farklı yaklaşımlarla nitelendirilebilir. Anlatımı kuvvetlendirmek, mesajı bütünüyle doğru aktarabilmek amacıyla kullanılan bu unsurlar, aslında tam da cümlenin kendisine ait olup destek unsurlar mahiyetindedir.

NURİ KONGUR:

Yani cümle büyük harfle başlayıp noktayla bitiyorsa , baş ile son arasındaki anlam bütünlüğünü sağlayan bazı sözleri niye cümle dışı öge sayarızki? Cümle dışı öge diye atılan şeyler, aynı cümle içinde birbirine mantıken bağlı iki cümlecığı bağlayan ifade. Düşünceler arasındaki ilişkiyi gösteriyor. Nası ki ilgeçler nesnelere arasındaki ilişkiyi gösterir ve o sayede biz nesnelere zihnimizde net şekilde canlandırırız , bağlaçlarda düşünceler arasındaki ilişkiyi net şekilde kurar ve o sayede bütünü analiz eder anlarız. Ne neyin üstündedir ya da altında, ne neyin sebebi ya da sonucudur? Bunları zihnimize yerleştirdiğimizde resim zihnimizde net okarak canlanır ve karşımızdakinin ne söylediğini anlarız. Gördüklerimden çıkardığım sonuç şu ki, Türk eğitim sistemindeki ezberci yaklaşımın temel sebeplerinden birisi de cümlede bağlaçların temel fonksiyonlarını öne çıkarıcı bir yaklaşımın izlenmemesidir. İki düşüncenin yanyana gelmesindek

SELCEN KÖSE ÇİFTÇİ:

Özgür Ay lisans tezinde yüklem dışı unsur adını vermişti. Bence güzel bir adlandırma.

MUSTAFA ALTUN:

Konu hakikaten tartışmalı; birbirinden farklı işlevlere sahip yapılar Cümle Dışı Unsur/Cümle Dışı Öge diye bir 'SEPET'e atılmış gibi duruyor.

AHMET GÜVEN:

Bu görevi Ayşe yahut Ali yerine getirsin."; (Günay Karaağaçtan yaptığınız alıntıdan) "Ayşe bir gün sonra -YANINDAKİLERLE BİRLİKTE- döndü." (Mustafa Özkan Ve Veysi Sevinçli'den yaptığınız alıntıdan) bu iki örnekte cümle dışı unsur var mıdır? Cümle dışı unsur olarak değerlendirilen öğeler hangileridir? Bu iki cümlede CÜMLENİN KURULUŞUNA DOĞRUDAN KATILMAYAN ÖGE (yani cümle dışı unsur) var mı? Yapılan tanımla bu iki örnek çelişiyor bence?

KARŞILIKLI YAZIŞMALAR

ALAADDİN TURGUT

Aşağıda iki İngilizce tümcenin anlamları ayrı olduğu halde, bunların Türkçe karşılıkları tek biçimde olmakta ve çokanlamlılık (ambiguity) oluşturmaktadır. İngilizce'de 1. tipteki yan tümceler için "**defining**" (**tanımlayıcı olan**), 2. tipteki yan tümceler için "**nondefining**" (**tanımlayıcı olmayan**) demektedirler. Tartıştığımız konu, 2. tip tümcelerdir. Bu iki tip İngilizce tümce arasındaki anlam ayrılığı, yazı dilinde virgül olup olmaması ile belirtilir. Bu nedenle, virgülün önemi çok büyüktür. Maalesef Türkçe'de bu ayrımı belirtemiyoruz.

Örnekler:

1. Jim's wife who is a nurse is a good mother. (defining clause = tanımlayıcı yan tümce)

(Jim'in hemşire olan hanımı iyi bir annedir.)

Burada Jim'in birden çok hanımı olduğunu anlıyoruz.

2. *Jim's wife, who is a nurse, is a good mother.* (nondefining clause = tanımlayıcı olmayan yan tümce)

(Jim'in hemşire olan hanımı iyi bir annedir.)

Burada Jim'in bir tek hanımı olduğunu anlıyoruz.

Bu iki örnekte cümle dışı unsur/öğe yoktur.

NURİ KONGUR:

Konuşma dilinde zaten bu anlaşılacağı için yazı dilinde biz de sadece virgüll koysak olmaz mı? İngilizce örneklerde de aynen öyle olmuş. Non defining cümlede virgül var, defining de yok.

H. İBRAHİM DELİCE:

Sayın Nuri ve Alaaddin Beyler, Türkçe araştırmalarının bugünkü durumu başka dilleri temel almaktan içleracısı bir durumdadır. Yabancı dillerle 'genel dilbilimi' çerçevesinde karşılaştırmalar yapılabilir; ancak, özel hususlarda Türkçenin kendi yapısı esas alınmalıdır. Birinci örneğiniz sıfat tamlamasına; ikinci örneğiniz açıklama tümlecine denk gelir. Çevirileri de buna göre yapılmalıdır. Birinci cümle tamam; ancak, ikinci cümle "Jim'in hanımı -ki o, bir hemşiredir- iyi bir annedir." şeklinde olmalı. Selam ve saygı ile...

NURİ KONGUR:

Sayın İbrahim Delice hocam, ki bağlacı aklıma geldi ama daha küçükken kafamıza kazınan ve "ki bağlacı Türkçe değildir, onun için cümlelerinizde kullanmayın " uyarısı ve hala yaygın olan bu kaniyle düşünceyi geriye ittim. Şu tesbitinizde ben yaşayarak bir çok kez gördüm ve bir başka tartışmanın konusu olabilir. Yetişkinler ikinci dili öğrenirken ana dilinden bildiklerini ikinci dile transfer eder. Bizim ülkemizde bu durum biraz enteresan çalışır. Benim kuşağım ve ondan bir süre daha sonrası temel eğitimini anadolu , fen ve özel (kolej) liselerde eğitim lisanını tamamiyle İngilizce ile aldı. Bildiği Türkçe ilkökul seviyesinde kalırken ortaokul , lise ve üniversite seviyesindeki düşünceleri İngilizce dilini kullanarak geliştirdi. Okuduğu edebiyat eserleri de yine orjinal Türkçe değilde bir başka ülkenin edebiyat eserlerinin Türkçeye çevirileri. Hal böyle olunca elbette bildiği Türkçenin sınırlarını çeviri Türkçesi belirledi. İşte bu durumda kişi, Türkçe ile ilgili durumlarda İngilizceden Türkçeye tersine transfer yapmaya başlar. Elbette burada kusurun bir

kısmı da sayın Muharrem Erginin de belirttiği gibi çeşitli sebeplerle Türkçe yazı dilinin konuşma diline yaklaştırılmasıyla biriktirilmiş olan entellektüel seviyenin sıfırlanması da olabilir. Yoksa bin yıldan beri konuşulan, yüzlerce yıl önce ilk kamusu yazılan, Yunus Emresi, Mevlanası ve diğer şairleri olan, Farabisi olan bir dilin yaşadığı gramer sorunları şimdiki sorunlar olmamalıydı gibi geliyor bana.

ALAADDİN TURGUT:

Sayın İbrahim Bey, Türkçe'nin dil yapısını ve anlam yapısını başka dillerle açıklamaya karşı olan biriyim. Örneğin, "ünlü" ve "ünsüz" terimleri için "vokal" ve "konsonant" diyen ve Türk dilcilerinin yazdığı dil bilgisi kitaplarımız vardır. Her dilin kendi dil mantığı vardır. Birini diğeriyle açıklamak elbette yanlıştır, bir özentidir. Verdiğim örneklerdeki amacım, cümle içi / cümle dışı konusuna açıklık getirmektir. Her iki örnekte de birer yan hüküm ve dolayısıyla birer yan tümce vardır. Siz "ki" bağlacını öneriyorsunuz fakat bu her yerde uygun olmayabiliyor. "Açıklama tümcesi" dediğiniz şey aslında bir yan tümce değil midir? Şu iki tümceden hangisi daha kullanışlı ve tercih edilen biçimdir? 1. (Dört ülkenin dış işleri bakanları, İngiltere'nin başkenti Londra'da bir araya geliyor.) 2. (Dört ülkenin dış işleri bakanları Londra'da, ki İngiltere'nin başkentidir, bir araya geliyor.) Selamlar, saygılar sayın hocam.

ALAADDİN TURGUT:

Sayın Nuri Bey, Türkçe'yi İngilizce'ye benzetmeye gerek yok. Çokanlamlılık (ambiguity) her dilde görülebilecek bir durumdur. Bunu böyle kabul etmeliyiz. Katkınız için teşekkürler.

NURİ KONGUR:

Sayın Alaaddin Turgut bey, Amacım Türkçeyi İngilizceye benzetmek değil, bilakis Türkçeyi öğrenmek. Ne var ki, Batı Türkçesi zaten İngilizceye benzemiş durumda. Zamanınca ülkenin en zeki öğrencilerinin anadilinden daha fazla İngilizce öğrendiği ve şimdi İngilizceden Türkçeye ister istemez transfer yaptığı iddiasını pek yabana atmayın. Bu transferler doğaldır ki Türkçenin yeterince doldurulmadığı yerlerde olmakta. CDU bunların önemli bir kısmı. Birde bunu farketmeyenler var. Yani transfere ihtiyaç duymuyor veya duysa da ikinci dil bilmediği için bir isim koyamıyor.

2005 senesinde 274 Mühendislik fakültesi öğrencisinin katıldığı ve Türk Dili ve Edebiyatı bölümünün de onayını alarak bir araştırma yaptım. Araştırmamın gerekçesi verdiğim anlama ve çeviri dersinde öğrencilerin yaşadığı bazı sıkıntıların öğrencilerin ana dillerinden kaynaklandığı idi. Bu amaçla, İngilizcesini öğrettiğim bazı fonksiyon kelimelerinin Türkçe farkındalığını ölçmek için o dönemin LES sorularından seçerek 25 soruluk bir sınav hazırladım. Sınav çoktan seçmeli test usulünde uygulandı. Cevap kağıtları , bilgisayar tarayıcısı ve OMR programı marifetiyle değerlendirildi. Bu sayede sadece doğru sayısı değil , yanlışların nerelere dağıldığı da tesbit edildi. Resimdeki soru, İngilizcesi "such as", Türkçe "örneğin" olan ifadeyi ölçmekte. İlk o zaman duydum bu cümle dışı ifade kavramını. O zamandan beri peşini bırakmış değilim. Anadil ile 2. dil arasındaki ilişki dil bilimciler için bir gizem değil. İddiam odur ki, Türk eğitim sisteminin kanayan bir yarası olan 2. dili öğretmemeye sorununun temel kaynağı Türkçenin öğretimindeki sıkıntıdır. Bu başka bir konu. Bir filolog

olarak Türkçeyi çok seviyorum. Kafamdaki İngilizce ile ilgili yaşadığım berraklığı Türkçede yaşayamam bana kelimenin tam anlamıyla acı veriyor.

ALAADDİN TURGUT:

Tarih boyunca farklı kültürler birbiriyle yakın temas halinde olmuş ve kültür ve dil olarak birbirlerini etkilemiş, karşılıklı alışverişlerde bulunmuşlardır. Örneğin vaktiyle, Türkçe'ye Acemce tamlamalar bile girmeye başlamıştır. Türkçe başka dillerden sözcük almış, onlara sözcük vermiştir. Bir kültür yabancı bir kavramla karşılaştığında genellikle yeni bir sözcük edinir. Türkçesi olduğu halde yabancı dile öykünme, kendi kültürünü hor görüp hayranlık duyduğu kültüre benzeme çabasıdır, kendi kültürüne yabancılaşmadır. Bu gerçekten acı verici bir durumdur.

KAYNAK ÖNERİLERİ:

İLKİN QULİYEV:

Qəzənfər Kazımov, “Ara sözlər və birləşmələr”

Kaynak: <http://www.qkazimov.gen.az/arxiv/57.htm>

AYŞE EDA ÖZKAN:

discourse markers (söylem belirleyicileri)

Bruce Fraser (1999), “What are discourse markers?”, Journal of Pragmatics 31 (1999) s. 931-952.

Kaynak: <http://www.gloriacappelli.it/wp-content/uploads/2009/05/dm.pdf>